

11.10.2023 р. Гр.15. Історія України. Урок №60.

Тема: «Радянізація» західних областей УРСР.

Після звільнення Західної України від німецьких загарбників на її території були розташовані частин Червоної армії та підрозділ НКВС (НАРОДНИЙ КОМІСАРІАТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ), за допомогою яких відновлювалася діяльність радянської адміністрації. У грудні 1945 року у структурі ЦК КП(б)У України було утворено спеціальний відділ, що координував питання, пов'язані з радянізацією західних областей. Водночас розгорталася активна робота з добору кадрів, на які могла спиратися радянська влада. У західних областях було розгорнуто радянізацію. Складові радянізації: Направлення з східних районів України у західні області великої кількості робітників партійно-комсомольського апарату. Також масово направляли працівників правоохоронних органів, державної безпеки. З метою пропаганди були направлені працівники, які були у сфері культури і освіти. За декілька років майже всі ключові посади на цих землях займали вихідці з інших регіонів країни. Насильницька колективізація, командні методи хлібозаготівель викликали невдоволення селян та створили додаткову соціальну базу для погіршення боротьби УПА та підпільної діяльності ОУН.

Супротив: Антиукраїнські дії радянської влади лише стали приводом для УПА продовжувати збройну боротьбу радянськими окупантами. Армія УПА на той час нараховувала приблизно до 100 тис. бійців. Керівником збройної боротьби на українських землях був видатний діяч українського національного руху Роман Шухевич. Захищаючи себе від наступу тоталітарного режиму, західноукраїнське населення вдавалося до річних методів боротьби – від саботажу до збройного опору.

Організатором боротьби стала УПА, яка у 1943 р. об'єдналась з підпіллям ОУН в єдину структуру - ОУН-УПА. Політичною надбудовою УПА була Українська головна визвольна рада (УГВР) – організація, покликана здійснювати керівництво національно-визвольним рухом в Україні. До УГВР входили Р.Шухевич, В.Кук, М.Лебедь, Ю.Липа та ін. УГВР прийняла низку законодавчих актів: «Устрій», «Платформу», «Універсал», але основну увагу зосереджувала на підготовці бойових дій.

На завершальному етапі Другої світової війни керівництво ОУН-УПА вело активну підготовку до боротьби з радянськими військами. У 1945-1946 рр.,

УПА, чисельність якої постійно зростала, взяла під контроль значні території Західної України.

Після завершення бойових дій у Європі проти УПА були кинуті війська МВС-МДБ. Величезні райони на території Волині та у передгір'ях Карпат були блоковані. Всіх, хто хоч якось був пов'язаний з ОУН-УПА, знищували або відправляли до Сибіру.

Зазнавши великих втрат, УПА здійснила рейди, щоб прорватися у Західну Німеччину її Австрію. Ті частини, що не змогли вийти за кордон, розділились на невеликі групи, здійснюючи напади на активістів радянської влади, знищуючи колгоспне майно, МТС та інші об'єкти.

Пропаганда, жорстокість і підступність радянських каральних органів, а також ефективні соціально-економічні зміни та поширення колективізації зробили неможливим продовження опору.

У березні 1950 р. в сутичці під Львовом загинув командир УПА Роман Шухевич (псевдонім – Тарас Чупринка). Наступник Р.Шухевича В.Кук вже не міг координувати дії розрізнених загонів, які в основному вели боротьбу за виживання. Невеликі загони ОУН-УПА діяли до середини 50-х років.

Зрештою рух опору був повністю придушений. 170 тис. членів ОУН-УПА та співчуваючих було засуджено і відправлено до таборів.

Один із перших ударів нова влада завдала Українській греко-католицькій церкві, яка мала величезний вплив на західноукраїнське населення і виступала натхненником національно-визвольної боротьби.

До встановлення на західноукраїнських землях радянської влади Українська греко-католицька церква (УГКЦ) складалася з 3 040 парафій і 4 440 церков, духовної академії, 5 духовних семінарій, 2 шкіл, 127 монастирів. Церкву очолював митрополит, якому підлягали 10 єпископів і 2 950 священиків. Крім них, було 520 ієромонахів, 1 090 монахинь, 540 семінаристів. Загалом церква об'єднувала понад 5 млн. віруючих.

Смерть 1 листопада 1944 р. митрополита А.Шептицького стала сигналом до початку кампанії проти УГКЦ. Греко-католиків почали звинувачувати у пособництві нацистам.

Наступник А.Шептицького Й.Сліпий, намагаючись знайти спільну мову з новою владою, відрядив до Москви делегацію, яка була прийнята Головою Ради у справах релігійних культів при Раднаркомі СРСР І.Полянським. Під час зустрічі представники УГКЦ ознайомили його і життям церкви і зверненням Й.Сліпого «До духовенства і віруючих», де містилися заклики до бандерівців «вернутися з неправильного шляху»). Члени делегації передали 100 тис. крб. у фонд Червоного хреста на оборону країни. Не бажаючи вступати у відкритий конфлікт УГКЦ під час війни, сталінське керівництво пообіцяло греко-католикам надати можливість вільно відправляти богослужіння. Проте вже в березні 1945 р. була підготовлена детальна інструкція щодо ліквідації УГКЦ, яка була схвалена Й.Сталіним. Згідно з інструкцією, у квітні 1945 р. були заарештовані єпископи на чолі з митрополитом Й.Сліпим. Всім їм було запропоновано «добровільно» возз'єднатися з Російською православною церквою.

Далі органи влади розпочали заарештовувати провідних діячів УГКЦ і засилати їх до Сибіру. За короткий час було закрито церковні освітні установи, розгромлено метрополію та єпархіальні управління, а також заарештовано близько 2 тис. священників, монахів і монахинь.

У 1946 р. в Києві відбувся закритий судовий процес проти греко-католицьких ієрархів на чолі з митрополитом Й. Сліпим. Тоді ж у Львові було скликано неканонічний (тобто такий, що не є законним з точки зору церковної традиції) Собор, який прийняв рішення про скасування Берестейської унії 1596 р., розрив з Римом і підпорядкування греко-католиків Російській православної церкві.

УГКЦ змушена була перейти у підпілля. Ініціатор і організатор Собору єпископ Г.Костельник згодом був застрілений на одній з вулиць у Львові.

За схожим сценарієм розгортались події в Закарпатті. 15 священників мукачівської єпархії було вислано до Сибіру, трьох убито, а 36 втекли за кордон. На мукачівського єпископа Г.Ромжу було вчинено замах, що правда невдалий, але пізніше єпископ був отруєний у лікарні.

Зрештою всі греко-католицькі церкви закрили і 50 священників засудили на різні строки ув'язнення. Наслідком усіх цих акцій було проголошення у серпні 1949 р. Московським патріархом добровільного возз'єднання мукачівської єпархії з Російською православною церквою».

Ліквідація УГКЦ була складовою частішою плану радянзації західноукраїнських земель. Цим заходом нова влада намагалась підірвати духовну опору національно-визвольного руху. Після закінчення Другої світової війни кордон між Радянським Союзом і Польщею згідно з договором пройшов в основному по так званій «лінії Керзона». До Польщі відішли кілька районів, населених українцями. Водночас частина польського населення опинилася на радянській території.

За домовленістю між Польщею і СРСР передбачався обмін населенням на добровільних умовах. Проте насправді з самого початку обмін супроводжувався насильством і численними жертвами.

До кінця 1946 р. з Польщі в УРСР було перевезено майже півмільйона осіб.

У 1947 р. виселення українців з південно-східної Польщі вступило у завершальну стадію. На цьому етапі воно було особливо жорстоким. Польська влада за погодженням з радянським керівництвом провели великомасштабну депортаційну операцію «Вісла».

Її метою було переселення частини українського населення Посяння, Лемківщини, Холмщини і Підляшшя на захід і північ Польщі, на так звані «повернуті землі». Операцію «Вісла» спланували спецслужби Польщі у взаємодії з радянськими консультантами.

Близько 30 тис. польських солдатів і офіцерів, спираючись на підтримку радянських сил, оточили залишки українських збройних формувань і в запеклих боях знищили або захопили багатьох українських воїнів. Під загрозою покарань у стислі строки було переселено 140 тис. українського і змішаного українсько-польського населення. Для тих, хто намагався уникнути переселення або повертався додому, було створено концентраційний табір на базі колишнього німецького концтабору Освенцім.

Внаслідок депортаційних акцій населені українцями землі на території Польщі були полонізовані. Одночасно з території України насильницькими методами було переселено близько 1 млн. поляків.

Посилання: <https://www.youtube.com/watch?v=MO4JesgwGA8>

<https://www.youtube.com/watch?v=WyDbicr8SrQ>

